

**РОЛЬ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ
ПРАВОРОЗУМІННЯ, ПРАВОСВІДОМОСТІ І ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ:
КОНТЕНТ-АНАЛІЗ**

Пасмор Надія Петрівна

кандидат педагогічних наук,
директор наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: pasmor@nulu.edu.ua
ORCID: 000-0001-5347-4005

***Анотація.** Представлено контент-аналіз ролі правової інформації у підвищенні праворозуміння, правосвідомості, правової культури. Розглянуто особливості і системні характеристики забезпечення вільного доступу до правової інформації певних аудиторій та суб'єктів (незахищених верств населення, студентської молоді, учасників АТО та ін.). Підтверджено соціальне значення правової інформації та інноваційних утворень: тематичних інкубаторів, інтеграторів, кластерних банків даних у популяризації правових знань.*

***Ключові слова:** правова інформація, інноваційні засоби передачі правової інформації, соціальне значення правової інформації, бібліотеки, центри правової інформації, бюро правової допомоги, юридичні клініки, правосвідомість, правова культура.*

Сучасне українське суспільство потребує якісних змін задля забезпечення сталого розвитку та подальшої реалізації принципів державотворення. Ці процеси неможливі без покращення самоорганізації громадян, підвищення їх правоосвідченості, правосвідомості та правової культури. Однак ні правосвідомість, ні правові норми, ні правовідносини, навіть у тісній взаємодії, не можуть утворювати цілісну систему координат споживача права, законодавця, різних соціально-комунікативних структур без створення дієвого механізму формування і передачі якісної правової

інформації, яка, власне, й має стати запорукою прищеплення громадянам політико-правової культури, правосвідомості, правоосвідченості, бажання набуття правових знань.

На науково-теоретичному рівні протягом тривалого періоду досліджується значення правової інформації (ПІ), правового інформування українських громадян, консолідації ПІ у формуванні в суспільстві інформаційно-правового середовища, розвитку правосвідомості, праворозуміння, правової культури особи, проблем вільного доступу до нормативно-правових знаннєвих інфоресурсів, питань інформаційно-комунікаційної моделі правового виховання, правового менталітету, правової компетенції громадян та ін. Важливими у цьому аспекті є роботи В. Тація, Ю. Битяка, А. Гетьмана, О. Петришина, О. Данильяна, О. Скакун, П. Рабіновича, М. Требіна, Л. Погрібної, О. Пруднікової, О. Дзьобаня, Л. Герасіної, В. Лозового, С. Максимова, І. Соловійова, Г. Почепцова, І. Яковюка, Г. Клімової, Н. Савінової та ін. Однак, незважаючи на різноманіття концептуальних підходів до вирішення зазначених питань, в українській державі залишається актуальним і своєчасним проведення узагальнення ролі правової інформації у підвищенні правової культури, правосвідомості, правоосвідченості громадян.

У нинішніх кризових умовах правова держава як ніколи потребує нового рівня правової культури: культури влади, яка розуміє право як основний принцип своєї діяльності; культури громадян, які звертаються до норм права і закону для вирішення правових проблем, конфліктів, суперечок та подолання кризових явищ. Однією з необхідних базових умов цього є юридична поінформованість, тобто наявність у посадових осіб та громадян знань про права, обов'язки, передбачені законом норми. Джерелом таких знань є правова інформація.

Українське законодавство трактує поняття «правова інформація» (далі – ПІ) як сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти,

правовідносини, правопорядок, правопорушення, боротьбу з ними та профілактику [1, с. 363]. У сфері юридичної діяльності і правової інформатизації також широко використовується термін «правова інформація». До ПІ належать, перш за все, правові акти, а також уся інформація, яка пов'язана з правом: матеріали підготовки законопроектів та інших нормативних правових актів, їх обговорення і прийняття, облік й впорядкування, тлумачення і реалізація правових норм, вивчення практики їх застосування. До правової інформації включаються також матеріали, що стосуються правової освіти та розробки наукових концепцій права, її можна визначити ще й як масив правових актів і тісно пов'язаних із ними довідкових, нормативно-технічних та наукових матеріалів, що охоплюють всі сфери правової діяльності. ПІ поділяється на офіційну, індивідуально-правового характеру, що має юридичне значення, і неофіційну правову інформацію.

Загальновідомо, що ПІ є складним соціально-психологічним, науково-методичним, філологічним явищем, певна формула норм і правил, за допомогою яких забезпечується праворозуміння особою функціонування соціальних систем у суспільстві. Правова інформація завжди соціально значуща і потрібна людям для того, щоб у конкретній життєвій ситуації вони могли віднайти оптимальне рішення, яке не суперечить закону, повною мірою реалізувати, а у разі необхідності й захистити свої права.

Практика свідчить, що ПІ вкрай необхідна на всіх етапах правотворчої та правозастосовчої діяльності, бо впливає на: якість прийняття управлінських рішень; виявлення потреб у законодавчому регулюванні конкретного виду суспільних відносин; створення законопроектів і законів; реалізацію та контроль за виконанням законів; формування правової культури та правосвідомості особи, групи, нації, суспільства в цілому. Отримати правову інформацію людина може із різних джерел: газет, журналів, медіа-правових засобів, у юридичних фірмах, спеціалізованих бібліотеках тощо. Саме тому система ПІ як у правовій галузі, так і в інших

сферах функціонування української економіки, науки, освіти, культури тощо потребує ретельного аналізу та обґрунтування характерних ознак і вимог до цього виду інформації. Погодимося з вченими, які наводять деякі особливості правової інформації, і представимо це таким чином:

а) ПІ для широкого кола громадян повинна бути лаконічнішою, але різноманітнішою за своїм змістом, ступенем складності, максимально якісною та доступною;

б) надходження правової інформації має бути систематичним та оперативним, що пов'язано зі швидким оновленням законодавства;

в) ПІ повинна супроводжуватися методологічними порадами, коментарями та бібліографічними рекомендаціями.

У цьому контексті передусім слід звернути увагу на те, що легкість орієнтування в системі різного роду правових ресурсів, їх якість, доступність і ступінь використання залежать від чіткого відбору, оцінки, аналізу, структурування та систематизації правової інформації (цим, у першу чергу, займаються відповідні бібліотечні служби, центри правової інформації тощо). Отже, сьогодні особливого значення набувають бібліотеки та центри правової інформації, які сприяють розвитку нового рівня правової просвіти громадян. Вони не лише поєднують універсальне бібліотечне обслуговування із спеціалізованим бібліотечно-інформаційним, а й дають доступ до різноманітних інформаційно-документальних ресурсів, правової інформації та знань у галузі права, проводячи при цьому й інформаційно-просвітницьку діяльність. Інкубатори та інтегратори правової інформації, тематичні кластерні банки знань з різних питань нормативно-правового спрямування, галузеві ресурси та електронні каталоги усе частіше стають інноваційними утвореннями в інформаційній діяльності бібліотек та центрів правової інформації, забезпечують оперативне передавання достовірної правової інформації, що, урешті-решт, сприяє підвищенню правової свідомості певної аудиторії (населення, тих, хто навчається), правової культури особи за посередництвом правосвідомості. Наприклад, Центр правової інформації

Національної парламентської бібліотеки України серед пріоритетних напрямів бачить надання користувачам довідково-інформаційних послуг із питань пенсійної реформи, спадкування, опікунства, дарування та приватизації майна тощо. Наукова бібліотека НЮУ ім. Ярослава Мудрого стала ініціатором створення галузевого корпоративного каталогу «Правова освіта. Правова культура». Робота розпочата разом із вузівськими бібліотеками Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Завдяки консолідованій праці на платформі АБІС ІРБІС НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого стане доступним зведений проблемно-орієнтований інформаційний контент на основі інтеграції фондів із правознавства бібліотек-учасниць.

Як будь-яка інформація, ПІ має своєчасно доходити до того суб'єкта, на кого вона орієнтована чи розрахована (студентська молодь, незахищені версти населення, тимчасово переміщені, учасники АТО та ін.). Тому важливо дотримуватися таких принципів: загальнодоступність ПІ; повнота, достовірність й оперативність надання, постійне оновлення та популяризація правових знань.

Національна система правової інформації та інформаційних ресурсів із проблем правознавства має стати базовою складовою сучасного соціопростору, що формує умови та дає ефективні інструменти для отримання правових знань, сприяє комунікаційній активності і соціалізації кожної особи (здобувача освіти, колективу, пересічного громадянина та ін.). У цьому контексті ефективним є проект «Справедливе правосуддя (USAID)», який разом із багатьма питаннями надання допомоги у становленні справедливої, незалежної і прозорої правової системи сприяє діалоговості та покращенню доступу громадян до правосуддя та встановлення верховенства права [4]. Національна юридична бібліотека (НЮБ) Центру досліджень соціальних комунікацій Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського забезпечує акумуляцію та ефективне використання

документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що містять правову інформацію, а також інші інформаційно-аналітичні ресурси, які сприяють удосконаленню правотворчої діяльності, реалізації національно-освітніх та науково-популярних програм у сфері правового забезпечення розвитку суспільства; відображають національну правову традицію. Ці важливі питання також у полі зору наукових бібліотек вищих юридичних навчальних закладів. У реальному та цифровому бібліотечному просторі величезний арсенал інформаційних засобів правоосвітнього, правовиховного спрямування: тематичні виставки, презентації, проблемно-орієнтовані ресурси, дайджести, сторітеллінги (англ. - storytelling) з актуальних питань держави і права та ін.

У практичній площині реалізації правоосвітньої діяльності в Україні інновацією стало створення Бюро правової допомоги, розширення мережі юридичних клінік. Система правової допомоги структурно-функціонально збільшує кількість точок доступу громадян до соціально значущої правової інформації [2]. Так, у 2016 р. планується створити понад 400 бюро правової допомоги, у яких мешканці місцевих громад, зокрема, маленьких містечок, зможуть отримати інформаційну підтримку та правову допомогу (юридичні консультації, доступ до он-лайн сервісів Міністерства юстиції, а також вторинну правову допомогу). Такі центри не тільки надають величезні обсяги ПІ, а й забезпечують представництво інтересів у цивільних та адміністративних судових спорах усім категоріям осіб, малозабезпеченим, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, біженцям, ветеранам війни, у тому числі й учасникам АТО та ін.

Тож, на сучасному етапі формування правосвідомості і правової культури українського суспільства важливого значення набуває ПІ, особливо під час стрімких євроінтеграційних процесів у державі. Аналіз системних характеристик забезпечення вільного доступу до правової інформації певних аудиторії та суб'єктів (незахищених верств населення, студентської молоді, учасників АТО та ін.) дає нам підстави стверджувати наявність певних

резервів та невичерпного потенціалу у сфері формування сукупності ідей, поглядів, уявлень про те, яким повинно бути право з точки зору справедливості, доцільності, ефективності й утвердження загальнолюдських цінностей [3, с. 5].

Для ефективності і прозорості ПП необхідно вживати заходів із оперативного, своєчасного наповнення та забезпечення інформацією офіційних бібліотечних веб-сайтів; юридичних бюро, юридичних клінік, центрів правової допомоги, юридичних бібліотек, інформаційно-правових центрів тощо. У цьому аспекті потрібно також розширити перелік правових послуг, безоплатних юридичних консультацій (зокрема, складання різноманітних документів правового характеру; оформлення інформаційно-правових добірок нормативних актів; проведення правоосвітніх лекцій), тим самим забезпечуючи доступ представників соціально вразливих груп суспільства до якісної ПП та кваліфікованої правової допомоги. Вищезазначені заходи інформаційно-правового спрямування стають реперними точками (defining points), на яких ґрунтується повна шкала вимірювання правових знань, правосвідомості, правової культури та утворюють правовий простір держави.

Список використаної літератури

1. Інформаційний простір України: словник-довідник законодавчих термінів / авт.-уклад. Я. О. Чепуренко. – Київ : Освіта України, 2008. – 544 с.
2. Пашковська Т. Бюро правової допомоги: юридичний захист українців посилять / Т. Пашковська // Юридична газета. – 2016. – 22 берез. (№ 12). – С. 34.
3. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія / за ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк ; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. – Харків : Право, 2007. – 248 с.
4. Проект «Справедливе правосуддя» (USAID) [Електронний ресурс] : [офіц. веб-сайт] / Агентство США з міжнар. розвитку (USAID). – Електрон.

дані. – Київ, 2015–2016. – Режим доступу: <http://www.fair.org.ua/index.php>
(дата звернення: 05.04.2016). – Назва з екрана.

Аннотація. Представлено контент-анализ роли правовой информации в повышении правопонимания, правосознания, правовой культуры. Рассмотрены особенности и системные характеристики обеспечения свободного доступа к правовой информации определенных аудиторий и субъектов (незащищенных слоев населения, студенческой молодежи, участников АТО и т.д.). Подтверждено социальное значение правовой информации, а также инновационных ресурсных образований: тематических инкубаторов, интеграторов, кластерных банков данных в популяризации правовых знаний.

Ключевые слова: правовая информация, инновационные средства передачи правовой информации, социальное значения правовой информации, библиотеки, центры правовой информации, юридические клиники, бюро правовой помощи, правосознание, правовая культура.

Summary. Submitted content analysis role of legal information in increasing the legal thinking, legal awareness and legal culture. Considered features and systems characteristics of providing free access to the legal information of an audience and the subjects (vulnerable groups, students, members of ATO, etc.). Confirmed social value of legal information and innovative structures: thematic incubator,s integrators, cluster of databases to popularize legal knowledge.

Keywords: legal information, innovative means of conveying legal information, social purpose of legal information, libraries, centers of legal information, legal aid office, legal awareness, legal culture.